

**Antwoordspeech van Dr. Nikolaos van Dam ter gelegenheid van
het afscheidsdiner gegeven door de minister van Buitenlandse
Zaken Dr. Uri Rosenthal voor vertrekkende ambassadeurs op 19
januari 2011 te Den Haag**

Geachte Minister Rosenthal,

Geachte Secretaris-Generaal Ed Kronenburg,

Geachte Departementsleiding, vrienden, collega's en partners,

Allereerst wil ik de minister namens ons allen van harte bedanken voor het geven van dit diner in "kleinere kring". Wij stellen deze afscheidsbijeenkomst zeer op prijs, hoewel dit voor de meesten van ons behalve een afscheid, misschien ook een eerste kennismaking met u is, zeker in uw hoedanigheid als bewindspersoon. Daarom is het niet alleen een afscheid van *u*, maar ook van het *instituut* Buitenlandse Zaken, waarvoor wij ons allen tientallen jaren met veel energie en overtuiging hebben ingezet; ieder op zijn eigen manier en met zijn eigen persoonlijke stijl; en deze inzet gold natuurlijk niet alleen ten behoeve van "ons" ministerie, maar voor *alle* ministeries en voor de belangen van ons land als geheel, waaronder zeker ook onze economische en consulaire belangen, om slechts enkele dossiers te noemen. Tegelijkertijd is deze grote inzet ook gedaan door onze partners. Een afscheidsdiner mede voor onze partners is daarom evenzeer gepast en gewaardeerd.

Voordat ik verder ga wil ik de Minister gaarne bedanken voor de voortreffelijke wijze waarop hij in zijn speech op respectvolle wijze iedere vertrekkende ambassadeur persoonlijk heeft toegesproken. Dat is beslist geen eenvoudige opgave, temeer omdat het hier om niet minder dan vijftien personen gaat. Hierdoor heeft de Minister iedereen een waardig afscheid gegeven.

Mijnheer de Minister,

Zelf heb ik u al heel lang geleden leren kennen. Toen ik in 1971, nu bijna 40 jaar geleden, ergens op een zolderkamer aan een van de Amsterdamse grachten mijn doctoraalscriptie over de Ba'th-ideologie kwam bespreken met een nog maar kort tevoren “afgestudeerde” wetenschappelijk medewerker, een zekere heer Uri Rosenthal, had ik geen idee dat ik tegenover de toekomstige minister van Buitenlandse Zaken zat. En hijzelf, denk ik, ook niet. Gelukkig hebben wij beiden die zolderkamer op een zeker moment verlaten en zijn wij de wijde wereld ingetrokken. Net als u, ben ook ik de wetenschap altijd trouw gebleven. De combinatie van academische activiteiten met het werken voor Buitenlandse Zaken in landen waarin ik bijzonder geïnteresseerd was, heb ik altijd uniek en ideaal gevonden. Ik heb mijn carrière bij Buitenlandse Zaken dan ook beëindigd als een buitengewoon tevreden mens en heb het een eer gevonden voor BZ te werken. En ik denk dat dit voor velen van ons geldt.

En toen ik in Duitsland veelvuldig contact had met Ben Knapen over de Nederlands-Duitse betrekkingen, waaronder de Deutsch-Niederlaendische Konferenz, en later in Jakarta toen hij daar senior correspondent was van NRC-Handelsblad, ook toen had ik geen idee te maken te hebben met de toekomstige staatssecretaris van Buitenlandse Zaken (hoewel zijn naam al wel eens in deze context was genoemd).

Het is een groot genoegen u hier in uw nieuwe hoedanigheid terug te zien en te mogen begroeten en bij ons vertrek bij Buitenlandse Zaken te feliciteren met uw benoeming. Op de valreep wil ik hier aan toevoegen dat velen van ons het zullen betreuren niet nog wat langer bij BZ te kunnen werken .

Maar aan alles komt natuurlijk een einde, zij het dat een opvallend grote meerderheid van de vertrekkende collega's (niet minder dan 80%) al veel eerder van zijn laatste ambassadeurspost is vertrokken,

nog ruim voordat het pensioen inging. Meer dan de helft van hen is hier vanavond helaas niet komen opdagen. Ik zou wensen dat nog eens goed naar dit verschijnsel wordt gekeken. Er zijn natuurlijk collega's waarvan het begrijpelijk is dat zij er eerder mee willen of moeten ophouden; misschien ook omdat dit hun eigen wens is. Maar er zijn er ook onder ons van wie – zeker op grond van hun kwaliteiten en langdurige ervaring - zou mogen worden verwacht dat zij onze landsbelangen nog bijzonder goed kunnen dienen; en dat dit van de zijde van de Departementsleiding ook met enig enthousiasme zou worden verwelkomd. Het gaat immers niet alleen om het bezetten van stoelen, of om het vrijmaken ervan, maar minstens zozeer om de wijze waarop onze landsbelangen het beste kunnen worden gediend. En daarbij zijn ervaring en expertise wel zo handig.

Toch is er op dit punt al wel heel wat verbeterd sinds ik in 1983 mijn eerste ambassadeursconferentie mocht meemaken. Tijdens de speech in dat jaar van de minister van Buitenlandse Zaken voor de vertrekkende ambassadeurs trok mijn tafelbuurman, onze toenmalige ambassadeur in Islamabad, bleek weg toen onze bewindsman geheel onverwacht aankondigde dat die avond ook van CdP Islamabad afscheid werd genomen. Deze reageerde vervolgens diep geschokt met de woorden: “het zal toch niet waar zijn!” Men had blijkbaar vergeten hem tevoren in te lichten over zijn ingekorte toekomst bij BZ.

Ik heb inmiddels 22 ambassadeursconferenties mogen meemaken als ambassade-CdP. Niet alle speeches zijn mij goed bijgebleven, behalve dat sommige bijzonder veel humor bevatten, soms verfijnd maar ook wel eens banaal, andere speeches waren alleen maar serieus, misschien zelfs te serieus, en sommige heel onderhoudend, maar uiteindelijk veel te lang.

Een van de antwoordspeeches die ik mij nog heel goed herinner is die van Niek Biegan; vooral het begin ervan. Hij vergeleek zijn laatste

speechoptreden als vetrekkende ambassadeur met die van de Iraakse leider ‘Abd al-Karim Qasim. Deze was bij een bloedige staatsgreep vermoord, en omdat niet iedereen dat geloofde werd zijn hoofd nog even voor de Iraakse televisie omhoog gehouden om te laten zien dat hij werkelijk dood was. Biegman nu, verkeerde in een soortgelijke positie: hij mocht nog één keer zijn gezicht laten zien voordat hij definitief van het BZ-toneel verdween. Er werd hartelijk gelachen om de openingsopmerking van Biegman; en ik deed daar ook aan mee. Maar eigenlijk was het een bloedernstige zaak waarover hij sprak. De bloedige executie van een bevriend staatshoofd en zijn hele entourage. Wat in het ene geval lollig wordt bevonden is in een ander geval volstrekt onacceptabel. Dat hangt van het publiek af en van de omstandigheden. U zult zich nu wellicht afvragen waarom ik dit allemaal oplepel. Ik doe dat vanwege een thema dat bij Buitenlandse Zaken uitermate belangrijk is, of althans behoort te zijn, en dat is het fenomeen “inlevingsvermogen”.

Inlevingsvermogen is bij de meeste mensen een bijzonder slecht ontwikkelde eigenschap, hoewel zij zich daarvan zelf vaak niet bewust zijn. Velen, zo niet de meesten, kunnen zich niet verplaatsen in de situatie van de ander, en zijn meestal vooral op zichzelf of hun eigen wereldje geconcentreerd. Dit soort onvermogen is iets universeels. Bij Buitenlandse Zaken zou men echter moeten kunnen verwachten dat dit vermogen wèl goed ontwikkeld is. Het is immers van groot belang dat men zich in Den Haag realiseert waaraan onze mensen in het buitenland zijn blootgesteld en om zich goed te kunnen verplaatsen in de omstandigheden waarin zij leven. Oorlog, terrorisme, allerlei soorten hardship, het leven temidden van geheel andere culturen (zelf heb ik van al die culturen zeer van genoten, maar dat geldt lang niet voor iedereen), enzovoorts. De ervaring leert, heeft mij althans geleerd, dat wanneer er al sprake is van hardship op een post, deze lang niet altijd wordt veroorzaakt door het leven ter plekke, maar dat deze soms wordt gegenereerd vanuit het ministerie in Den

Haag. Een achterliggende grond daarvoor is soms een gebrek aan inlevingsvermogen en soms misschien ook een beetje jaloezie vanuit het idee dat men in het buitenland zo goed betaald wordt en een luxe bestaan heeft. Dat laatste zal ik persoonlijk zeker niet ontkennen. Velen van ons leiden inderdaad een luxe bestaan en we worden ook bijzonder goed betaald; maar er zijn toch ook duidelijk minder positieve keerzijden aan dit geheel. Ik herinner mij nog hoe ik in Libanon een kogel door het dak van een ambassadedienstwagen kreeg en daarover rapporteerde. Als reactie daarop kwam vanuit Den Haag vrijwel onmiddellijk de vraag of deze auto op dat moment voor dienstdoeleinden gebruikt werd of privé. Er kwam geen reactie in de trant van “fijn dat je het hebt overleefd”. Maar eerder dat we zouden moeten betalen wanneer onze rit door het desbetreffende oorlogsgebied (en er was alleen maar oorlogsgebied) een privé-karakter had gehad. Kort daarop werd mijn huis in Beiroet doorzeefd met Israelische granaatscherven en ontsnapte ik tenauwernood aan de dood. Op een officieel verzoek om de ambassade te mogen verplaatsen naar een ander veiliger deel van Libanon kwam echter pas na lang aandringen een antwoord, terwijl wij ons in de levensgevaarlijke vuurlinies bevonden. De betrokken besluitvormers in Den Haag waren duidelijk met hun gedachten elders.

Een belangrijk punt is dat men zich op de posten gesteund weet door Den Haag, en het gevoel heeft dat men daar meeleeft. Het is de *personal factor* die zo belangrijk is. Gelukkig gaat dat tegenwoordig een stuk beter en hebben we een secretaris-generaal die hier veel oog voor heeft en dat wordt dan ook bijzonder op prijs gesteld. Het is essentieel. Veel dank, Ed, dat je deze rol zo uitstekend vervult. Je bent een fanastische secretaris-generaal en velen van ons voelen zich daardoor duidelijk weer bijzonder *senang*.

De meeste van de vertrekkende ambassadeurs hebben tijdens hun loopbaan niet minder dan elf verschillende ministers van Buitenlandse

Zaken meegemaakt, ministers die ieder weer hun geheel eigen stempel zetten op dit ministerie. Ministers die op hun beurt soms ook voor het eerst van binnenuit kennis maakten met wat de Dienst Buitenlandse Zaken nu werkelijk inhoudt. Want buiten het ministerie bestaat niet zelden een vertekend en irreel beeld van BZ. Het is daarom een belangrijke taak van BZ zelf om hierover goed naar buiten te communiceren.

Na parlamentsverkiezingen in ons land kunnen de politieke verhoudingen telkens weer anders komen te liggen en onze ambassadeurs dienen zich, net als alle andere ambtenaren, telkens weer opnieuw loyaal op te stellen ten opzichte van de nieuwe politieke leiding. Op zich is dat niets bijzonders; het spreekt eigenlijk vanzelf. Het betekent echter niet dat onze diplomatieke vertegenwoordigers in het buitenland telkens weer als cameleons met iedere nieuwe politieke wind zouden moeten meedraaien zonder het hebben van een eigen mening. Deze kan immers in onze politieke rapportage naar eer en geweten worden overgebracht aan onze bewindslieden, zeker wanneer alles intern blijft indien er sprake mocht zijn van uiteenlopende inzichten.

Wel wil ik de kanttekening plaatsen dat het in het verleden meer dan eens is voorgekomen dat men bij politieke rapportage de minister een beetje naar de mond wilde praten. Dat is op zich geen goede zaak. Een sterke minister wil toch liever worden omringd door adviseurs of ambtenaren die hem getrouw informeren over hetgeen zij zien als de werkelijkheid in hun werkomgeving in het buitenland? En als de minister geen afwijkende geluiden wil horen kan hij dat altijd nog kenbaar maken. Vanaf het begin van mijn loopbaan bij BZ in 1975 heb ik dit fenomeen van gekleurde gelegenheidsrapportage helaas meer dan eens waargenomen. Het komt ook wel eens voort uit angst van ambtenaren dat hun positie of carrière via een achterdeur in gevaar kan worden gebracht. En daar zou geen reden voor moeten zijn.

Het is naar mijn mening van belang dat eventuele kritiek of meningsverschillen met het ministerie alleen intern worden geventileerd en niet naar buiten worden gebracht. Het buiten hangen van vuile was levert niet alleen niets positiefs op voor BZ, maar het kan bovendien negatief uitvallen voor de reputatie van degenen die dit doen.

Hoe kunnen wij het aanzien van het Ministerie van Buitenlandse Zaken nu verder helpen verbeteren? Het zijn in het buitenland vooral de diplomaten die daar veel aan kunnen doen, onder andere door public diplomacy. Het vloeiend spreken van de plaatselijke taal is een belangrijke voorwaarde voor een goede public diplomacy. Laat het ministerie vooral niet te zuinig zijn met het investeren in kennis en vaardigheden in nieuwe talen. Het is mogelijk om op iedere post weer een nieuwe taal te leren op behoorlijk niveau; met heel veel persoonlijke inzet uiteraard, want gemakkelijke talen bestaan er vrijwel niet. Het is niet alleen een voorrecht voor de ambtenaar om goed een nieuwe taal te leren; het is ook een voorrecht voor het Ministerie om te beschikken over ambtenaren die in het buitenland uitblinken door hun goede talenkennis. Het is een belangrijk visitekaartje. Laat het ministerie dit sterk aanmoedigen en toejuichen. Verder zouden de ambassadeurs soms wat meer vrijheid moeten hebben in hun contacten met de media, opdat die kanalen nog beter kunnen worden benut dan tot dusverre het geval is geweest.

Tot slot: de nu vertrekkende ambassadeurs verlaten wel het Ministerie van Buitenlandse Zaken, maar dat betekent nog niet dat zij geen rol meer zouden kunnen spelen. Daarom is het ook goed dat wij dit jaar weer voor de S-receptie zijn uitgenodigd, opdat we onverminderd kunnen doorgaan met onze netwerken. Voor sommigen is wellicht een rustperiode aangebroken, maar anderen gaan gewoon door en zijn nog steeds bereid zich in te zetten; ook voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken, mocht daar behoefte aan bestaan.

Zelf heb ik een fantastische en unieke tijd bij BZ gehad. Ik hoop dat voor de meesten onder ons hetzelfde geldt. Dank aan de bewindslieden en de mensen van het ministerie die dit mogelijk hebben gemaakt; en dank aan alle collega's en partners die daar ieder op hun eigen wijze hun persoonlijke bijdrage aan hebben geleverd.

Het ga u allen goed.